

Eväitä ruokasektorin kasvuun

Akavan keskustelualoite

Sisällys

1. Ruokasektorin merkitys Suomelle ja akavalaisille	1
Ruokasektorista kasvua	1
Suomalainen ruokasektori on merkittävä	1
Kansallisista tavoitteista yksimielisyys – missä toimenpiteet?	3
2. Akavan toimenpide-ehdotuksia ja keskusteluavauksia	3
Kansallisen ruokasektorin kehityskysymykset	3
Kansainvälistymisen lisääminen	4
Kansallisen elintarvikekaupan kehittäminen	4
Tutkimus ja tuotekehitys	4
Tuottajien toiminnan kehittäminen	5
Osaamisen vahvistaminen	5

1. Ruokasektorin merkitys Suomelle ja akavalaisille

Ruokasektorista kasvua

Ruoka on noussut entistä tärkeämpään asemaan suomalaisten arkipäivässä. Ruoasta puhutaan yhä enemmän eri medioissa ja kuluttajat kiinnittävät entistä enemmän huomiota ruuan laatuun ja alkuperään. Ruokakulttuuri eri muodoissaan näkyy uusilla tavoilla. Tästä huolimatta ruoka-alan merkitys ei näy riittävästi ajankohtaisessa talouskeskustelussa. Ruokaketjun muodostava ruoka-ala alkutuotannosta vähittäiskauppaan työllistää kuitenkin laajasti Suomessa ja se tuottaa paljon verotuloja. Ruoka-ala työllistää jopa 300 000 henkilöä ja tuottaa lähes viisi miljardia euroa verotuloja.

Akava uskoo alan tulevaisuuteen. Katsomme, että alalle voidaan luoda tuhansia uusia työpaikkoja sekä saada lukuisia uusia menestyviä alan yrityksiä Suomeen. Tämä vaatii kuitenkin suunnitelmallisuutta ja alan kehittämiseen sekä selkeitä toimenpiteitä tavoitteiden toteuttamiseksi.

Suomalainen ruokasektori on merkittävä

Ruoka-alan avainlukuja

- Elintarviketeollisuus on maan neljänneksi suurin toimiala 11 miljardin euron tuotannon bruttoarvollaan.
- Elintarviketeollisuus investoi vuosittain yli 400 miljoonaa teolliseen tuotantokapasiteettiin.
- Vuonna 2012 elintarvikkeita vietiin 1,6 miljardilla eurolla ja viennin liikevaihto kasvoi 5,8 prosenttia edellisvuodesta.
- Vain 12 prosenttia alan pk-yrityksistä toimii kansainvälisillä markkinoilla.
- Elintarvikkeiden tuonti Suomeen yltää jo 4,3 miljardiin euroon. Tuonti ylittää viennin lähes kolminkertaisesti ja ero kasvaa tasaisesti.
- Kuluttajien käyttämä rahamäärä elintarvikkeisiin ja alkoholittomiin juomiin on kasvanut kolmen viime vuosikymmenen aikana n. 32 prosenttia, mutta selvästi vähemmän kuin monet muut kulutusmenot. Kulutus, joka kohdistuu hotelleihin, kahviloihin ja ravintoloihin on sen sijaan jopa laskenut.
- Suomalaisessa ruoantuotannossa kotimaisuusasteeksi on arvioitu 82 prosenttia.
- Maa- ja puutarhatalous sekä elintarviketeollisuus työllistivät vuonna 2011 yhteensä noin 128 000 henkilöä Suomessa. Kun alan välilliset työllistävät vaikutukset otetaan huomioon, luku on yli 260 000 tuhatta eli kymmenen prosenttia työllisistä.

Ruoantuotannon ja -valmistuksen osuus Suomen bruttokansantuotteesta on 3,8 prosenttia. Se on Suomessa laskenut viime vuosina kuten muissa länsimaissa. Jos elintarvikevienti kasvaisi voimakkaasti, ruoantuotannon bkt-osuus kääntyisi nousuun.

Suomalainen elintarviketeollisuus on merkittävä vientiala. Elintarvikkeiden vienti Suomesta yltää noin 1,5 miljardin euron arvoon. Tärkeimmät vientituotteet ovat juusto, alkoholijuomat, voi ja muut maitorasvat sekä ohra ja sianliha. Suurimmat vientimaat ovat Venäjä, Ruotsi ja Viro, joihin menee noin puolet Suomen kaikesta elintarvikeviennistä. Viennin kasvu on kuitenkin ollut hiipumaan päin vuoden 2011 jälkeen. Ruoan ja elintarvikkeiden viennin kannalta tulevaisuuden haasteena on erityisesti Venäjän, Yhdysvaltojen ja Aasian markkinoille pääsy ja viennin arvon kasvattaminen.

Elintarvikkeiden tuonti Suomeen on lisääntynyt ja se ylittää viennin lähes kolminkertaisesti. Juomat, esimerkiksi alkoholi, sekä hedelmät ovat tärkeimpiä tuontielintarvikkeita. Osa tuonnista on sellaista, jota ei voida tuottaa Suomessa ja osassa tuontituotteita kotimainen tuotanto ei riitä kysyntään. Uusi, kasvava ilmiö on tuotteiden ristikkäiskauppa. Tällaisia tuotteita ovat muun muassa juustot, juomat ja makeiset. Elintarvikkeiden tuonnin määrän kasvu on pidettävä tasapainossa kotimaisen tuotannon arvon lisäämisen ja viennin kasvattamisen kanssa.

Kotimaisen tuotannon arvoa on nostettava

Ainakin joka viides tuote päivittäistavarakaupan hyllyillä on tuontituote. Kotimaisuusastetta pudottavat lisäksi ulkomailta ostettavat tuotantopanokset, kuten lannoitteet, torjunta-aineet, rehut ja energia. Alkutuotannon kykyä tuottaa kannattavasti ja kilpailukykyisesti riittäviä määriä raaka-aineita kotimaiselle teollisuudelle on kehitettävä, jotta ruoka-alasta voidaan rakentaa kasvua. Toimenpiteitä alkutuotannon kannattavuuden parantamiseksi on lisättävä. Tavoitteena on oltava myös lisääntyneen lupamenettelyn vähentäminen.

Kaupan keskittyminen voimakasta

Suomessa ja pohjoismaissa yleensäkin kaupan keskittyminen on poikkeuksellisen vahvaa. Tämä asettaa tuottajat ja elintarvikeyritykset hankalampaan asemaan kuin muissa Euroopan maissa. Kahdella suurimmalla kaupparyhmällä on yli 80 prosentin markkinaosuus Suomen päivittäistavarakaupasta. Näiden toimijoiden markkina-asema hankaloittaa vääjäämättä tuottajien ja elintarvikeyritysten mahdollisuuksia päästä tavoittelemaan laajoja kuluttajaryhmiä. Kaupan osuus elintarvikkeisiin käytettävistä menoista on kasvanut selvästi 2000-luvulla. Kilpailun lisäämisen avulla on myös parannettava kotimaisten elintarvikkeiden pääsyä kaupan hyllyille. Erityisesti on luotava uusia toimintamuotoja mikroyritysten mahdollisuuksien parantamiseksi.

Ruoan verkkokauppa ei ole vielä Suomessa saavuttanut suurta suosiota. Verkon kautta myytävän ruoan osuus kasvaa kuitenkin ja tulevaisuudessa verkkokauppa on entistä tärkeämpää elintarvikkeiden kaupassa. Verkkokauppa tarjoaa pk-sektorin elintarviketuottajille uusia mahdollisuuksia kasvattaa valikoimaa ja asiakaskuntaa.

Elintarvikealan yritykset usein pieniä

Suomessa toimii muutama kansallisesti iso elintarvikealan yritys, mutta ne ovat kansainvälisessä vertailussa pieniä. Suomessa on hyvin vähän keskisuuria yrityksiä elintarvikealalla, mutta pieniä yrityksiä runsaasti. Pk-yritykset tekevätkin noin neljänneksen elintarviketeollisuuden aineellisista nettoinvestoinneista.

Merkittävä työllistävä vaikutus

Elintarviketalouden välillinen työllistävä vaikutus ulottuu kaikille talouden toimialoille. Ruokasektori työllistää välillisesti esimerkiksi maatalouskaupan, kuljetusten, varastoinnin ja liike-elämän palvelujen kuten kirjanpidon tai markkinoinnin parissa toimivia. Välillistä työllistämistä edustavat lisäksi alan tutkimus ja opetus, julkinen sektori ja järjestöt.

Ruoka-alan työllistävä vaikutus nousee yhteensä noin 266 000 henkilöön, kun ruokaketjuun lasketaan mukaan tukku- ja päivittäistavarakaupan sekä yksityisten ja julkisten ravintolapalvelujen henkilöstö. Tämä on yli 10 prosenttia kaikista työllisistä.

Alan arvioidaan työllistävän vielä välillisesti 20 000 – 60 000 henkeä. Ruokasektorin yleinen arvio työllistävästä vaikutuksesta on noin 300 000 henkilöä.

Ruokaketjussa toimii arvion mukaan reilut 40 000 akavalaista. Luvussa on elintarvikealan 6 000 jäsenen lisäksi tukku- ja päivittäistavarakaupan alalla toimivat 37 000 korkeasti koulutettua, joista osa palvelee ruokaketjussa.

Kansallisista tavoitteista yksimielisyys – missä toimenpiteet?

Pääministeri Kataisen hallitusohjelmassa todetaan, että ruokasektori nähdään tulevaisuuden kasvualaksi, jonka kilpailukykyä ja yhteistyötä on kehitettävä. Valtioneuvosto hyväksyi vuonna 2010 kansallisen ruokastrategian ja antoi sen pohjalta selonteon ruokapolitiikasta eduskunnalle. Lisäksi vuonna 2013 on julkaistu hallituksen luomualan kehittämissuunnitelma ja lähiruokaohjelma. Näiden taustalla kansallinen luonnonvarastrategia ohjaa luonnonvarojen käyttöä.

Valtioneuvoston selonteossa ruokapolitiikan ydintoimenpiteiksi nostetaan seuraavat asiat:

- Turvataan koko suomalaisen ruokaketjun kannattavuus ja kilpailukyky ilmastonmuutoksen ja globaalin kilpailun tuomassa uudessa toimintaympäristössä
- Luodaan suomalaiseen ruokaketjuun varmistettu jäljitettävyyss- ja vastuullisuusjärjestelmä
- Tuetaan ruokaketjun kuluttajälähtöistä tutkimusta, kehitystä ja innovaatiota sekä tutkimustulosten käytäntöön soveltamista. Elintarviketutkimuksen kehitystä edistetään kannustamalla verkottumista. Tuetaan erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten yhteistyötä
- Varmistetaan julkisen sektorin ruokahankintaosaaminen ja ruokahankintojen riittävät resurssit. Tuetaan ruokakasvatusta, terveyttä edistäviä ruokavalintoja sekä luomu- ja lähiruokaa
- Parannetaan ministeriöiden välistä yhteistyötä ruokapolitiikassa. Maa- ja metsätalousministeriö vastaa ruoka-alan koordinaatiosta valtionhallinnossa yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa

Sekä istuva että edellinen hallitus ovat tehneet laajoja linjauksia ruokapolitiikassaan. Tavoitteet ja valinnat ovat Akavan mielestä ajankohtaisia ja kannatettavia. Tavoitteiden toteutuminen edellyttää käytännön toimenpiteitä, jotta ruoka-alasta voidaan tehdä kasvuala.

2. Akavan toimenpide-ehdotuksia ja keskusteluavauksia

Akava on käynyt suomalaisen ruokajärjestelmän toimijoiden ja omien jäsenliittojensa kanssa vuoropuhelua mahdollisuuksista kehittää ruoka-alaa entistä vahvemmin ja saada ala vahvaan kasvuun. Tämän taustatyön pohjalta Akava haluaa nostaa keskusteluun seuraavia näkökohtia ja ehdottaa toimenpiteitä, joiden avulla Suomen ruokasektorista voidaan tehdä paremmin työllistävä ja talouskasvua merkittävästi edistävä ala.

Kansallisen ruokasektorin kehityskysymykset

Koko kansallista ruokaketjua on kehitettävä erityisesti viennin kasvattamiseksi ja biotalouden uusien mahdollisuuksien hyödyntämiseksi. Puhtaus ja terveellisyys nostetaan rohkeasti esille.

- Ruokatuotteiden ja palveluiden tuotteistamiseen ja markkinointiin on panostettava entistä enemmän. Yrityksiä tulee kannustaa yhteistyöhön suurempien ja vaikuttavampien verkostojen rakentamiseksi.
- Kannustetaan hyödyntämään suomalaisia vahvuuksia kuten Itämeren ruokavalio sekä kotimaisen puhtaan ja terveellisen ruoan mainetta. Markkinoinnissa korostetaan rohkeasti suomalaista alkuperää ja ruokakulttuuria.

- Hyödynnetään voimakkaammin kuluttajien kiinnostusta ruoan puhtauteen, alkuperään, jäljitettävyyteen ja turvallisuuteen. Tuotteistetaan näihin liittyvät toimintamallit ja luodaan suomalainen vientibrändi näiden mielikuvien pohjalta.
- Kehitetään suomalaisen ruoan mainetta kotimaassa muun muassa panostamalla lisää työpaikka- ja kouluruokailuun. Varmistetaan kiireetön ja ravitseva lounas kaikilla koulutusasteilla ja työpaikoilla.
- Kannustetaan ruokasektori kytkeytymään laajemmin biotalouteen. Lisätään eri vaiheissa alkutuotannon ja teollisuuden sivutuotteiden hyödyntämistä.
- Parannetaan terveellisen lähi- ja luomutuotannon näkyvyyttä ja asemaa. Kytetään oppilaitokset mukaan tähän työhön. Luodaan nuorille kuva siitä, mistä kouluruokalassa tarjottu ruoka on peräisin.
- Parannetaan mahdollisuuksia hyödyntää julkisia hankintoja terveellisen lähituotetun ruoan hankkimiseen uudistamalla hankintalakia ja kehittämällä suurituloisten ja alkutuottajien välistä yhteyttä.

Kansainvälistymisen lisääminen

Kansainvälistymisen edistäminen on tärkein haaste kansallisen ruokaketjun kasvun ja globaalin kilpailukykyyn vahvistamisessa. Suomalaisille elintarvikkeille on luotava terveyteen ja puhtaana ruoan mielikuviin perustuvaa brändiä verkottumisella ja yhteistyöllä.

- Kansalliseksi pidemmän aikavälin tavoitteeksi on asetettava, että elintarvikkeiden viennin arvoa pystytään kasvattamaan elintarvikkeiden kauppataaseen vajeen kaventamiseksi.
- Suurten elintarvikeyritysten vientiä Venäjälle, Aasiaan ja Yhdysvaltoihin on tuettava.
- On luotava kansallinen vientiohjelma, joka painottuu korkealuokkaisten suomalaisten pk-yritysten tuotteiden viemiseen uusille markkinoille. Ohjelmaa tukee suomalaisten elintarvikkeiden vahvempi brändääminen ja uusien yhteistyömallien kehittäminen. On luotava pk-yritysten verkostoa yhteisten tuotekategorioiden ja brändien ympärille volyymin takaamiseksi ja mielikuvien vahvistamiseksi.
- Kansainvälisen markkinoinnin ja kaupan osaamista on lisättävä alkutuotannossa.

Kansallisen elintarvikekaupan kehittäminen

Suomalaisen ruokaketjun kehittämiseksi on välttämätöntä parantaa päivittäistavara-kaupan kykyä tukea suomalaisten tuottajien ja jatkojalostajien tuotteiden näkyvyyttä ja menekkiä. Suomalainen päivittäistavarakauppa voi tulevaisuudessa toimia porttina ulkomaille, erityisesti lähialueille Pietariin ja Baltiaan.

- Päivittäistavarakaupan keskittymistä tulee vähentää kehittämällä sen sääntelyä.
- Suurituloisten hankintaosaamista ja hankinnan toimintamalleja on parannettava ja luotava parempia yhteysverkostoa terveellisen lähiruoan tuottajien ja suurituloisten välille.
- On luotava kansallinen ohjelma pk-yritysten tuotteiden lisäämiseksi suomalaisten päivittäistavarakauppojen hyllyillä.
- Uusien jakelukanavien syntymistä vauhdittamaan on kehitettävä Suomeen tilamyynnin konsepti, jossa yhdistyy perinteinen tilamyynti, verkkokauppa ja uudet omaleimaiset jatkojalosteet. Tavoitteen saavuttamiseksi on tarjottava mikroyrityksille ja pk-yrityksille liiketoimintaosaamiseen liittyvää koulutusta.
- Parannetaan mikroyritysten ja pk-yritysten yhteyksiä ja mahdollisuuksia tarjota tuotantoaan kaupan keskusliikkeille.

Tutkimus ja tuotekehitys

Tutkimuksen ja tuotekehityksen kautta voidaan vahvistaa korkealaatuisten ruokatuotteiden ja -palveluiden kilpailukykyä markkinoilla.

- Panostuksia funktionaalisten elintarvikkeiden kehitykseen ja markkinointiin on lisättävä.
- Suomessa on korkeatasoista osaamista ravitsemuslaadultaan parempien tuotteiden kehittämisessä. Tämän osaamisen hyödyntämistä liiketoiminnassa on parannettava.
- Tutkimusideoista uutta liiketoimintaa -toimintamallia on vahvistettava ruokaketjun eri vaiheissa. Panostuksia tulee suunnata vaikuttaville tutkimusprojekteille tutkimustulosten hyödyntämisen lisäämiseksi.
- Elinkeinoelämän ja korkeakoulujen sekä tutkimuslaitosten yhteistyötä on lisättävä luomalla jokaiselle korkeakoululle ja tutkimuslaitokselle oma yrityskumppaneiden verkosto. Kannustetaan elintarvike-alan yrityksiä ottamaan suurempi rooli soveltavan tutkimuksen tilaajana.
- Varmistetaan ruokasektorin toimijoiden, sekä yritysten että tutkimuslaitosten, osallistumista EU:n uuteen Horisontti 2020-rahoitusohjelmaan. Parannetaan uusia hankkeita suunnittelevien tutkijoiden hakuosaamista sekä koordinoitua.
- Suomen Akatemian panostusta ruoka-alan tutkimukseen lisätään. Suomen akatemiaan on perustettava ruokasektorin ja biotalouden tutkimuskysymyksiä varten oma tieteellinen toimikunta.
- Kootaan suomalaisen ruokatutkimuksen rahoittajat foorumiin yhteisen vision luomiseksi. Etsitään vahvempia ja vaikuttavampia yhteistyöhankkeita.
- Parannetaan tutkimustulosten tunnetuksi tekemistä ja niiden hyödyntämistä.

Tuottajien toiminnan kehittäminen

Tuottajien osaamista tulee laajentaa. Näin voidaan parantaa valmiuksia tuotannon kasvattamiseen sekä jatkojalostuksen ja liiketoiminnan kehittämiseen. Kulutustottumusten muutokset ennakoivat, että jatkojalostus on jatkossa entistä tärkeämpää.

- Valtion toimenpiteiden tavoitteena on oltava alkutuotannon kannattavuuden parantaminen ja tuotantotoimintaan liittyvän sääntelyn vähentäminen.
- Tuotantopotentiaalin kasvattamiseksi on luotava ohjelma alkutuotannon ja elintarvikealan pk-yritysten toiminnan tehostamiseen muun muassa jalostuksen sekä automatisoinnin lisäämisellä.
- Luodaan kannusteita tuottajien erikoistumisen tukemiseen. Tarjotaan entistä enemmän mahdollisuuksia ruokaketjun verkostojen luomiseen sekä tilakohtaiseen erikoistumiseen ja jatkojalostukseen.
- Parannetaan alkutuotannossa toimivien ravitsemusosaamista, jotta kuluttajien toiveisiin voidaan vastata paremmin.
- Tuetaan alkutuottajien osaamisen kehittämistä liikkeenjohdossa, strategisessa johtamisessa, kaupallistamisessa, markkinoinnissa ja myynnissä.
- Luodaan toimintamallit pienten tuottajien edellytysten parantamiseksi tuotekehitystoiminnassa.
- Luodaan kansalliset ruokaketjussa toimivien pk-yritysten verkostot, jotka toimivat yhteisellä brändillä.

Osaamisen vahvistaminen

Osaamisen tasoa on vahvistettava koko ruokaketjussa lisäämällä koulutuksen rahoitusta ja vahvistamalla koulutuksen mainetta sekä yhteyttä yrityksiin.

- Ruokaketjun työpaikkojen kiinnostavuutta nuorten keskuudessa on lisättävä markkinoinnilla ja medianäkyvyydellä. Alan toimijoiden tiiviimpi yhteistyö on tärkeää.
- Perusopetuksessa on lisättävä tiedotusta ruoka-alan koulutuspoluista ja -mahdollisuuksista. Erityisesti on lisättävä kotitalousopetuksen resursseja ja oppisisältöjä, jotta ne tukevat ruokasektoria paremmin.
- On hyödynnettävä entistä enemmän eri rahoituslähteitä, esimerkiksi EU-rahoitusta, ruokasektorin toimijoiden kansainvälistymisen ja vientiosaamisen parantamiseksi.

6 (6)

- Ammatillisen koulutuksen opiskelijoille on tarjottava entistä enemmän tietoa ruoka-alan mahdollisuuksista ja työssäoppimisen työpaikoista.
- Lukio-opetuksessa on vahvistettava ruoantuottamisen näkyvyyttä biologian ja terveystiedon opetuksessa. Alan vetovoimaisuutta voidaan lisätä vahvistamalla opinto-ohjaajien tietoisuutta alan tarjoamista mahdollisuuksista.
- Alkutuotannossa toimivien ja elintarviketeollisuudessa toimivien pk-yrittäjien strategista osaamista, liiketoimintaosaamista ja verkkokaupan osaamista on vahvistettava lisäämällä alalle räätälöityjä täydennyskoulutusmahdollisuuksia.

Lähteitä

Agronomiliitto ry
Akava ry
Elintarviketeollisuusliitto
Finpro ry
Helsingin yliopisto
Maa- ja metsätalousministeriö
Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK
Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT
Pellervon tutkimuslaitos
Päivittäistavarakauppa ry
Ruokatieto ry
Suomen Sydänliitto
Tilastokeskus